

Deed de koning

Een veel besproken vraag: Heeft Karel IX in de nacht van de bloedbruiloft (24 Aug. 1572) uit het venster van zijn paleis op de slachtoffers geschoten?

Gaspard de Châtillon, graaf de Coligny (1519-1572). Frans admiraal, leider der Hugenoten, vermoord in de Bartholomeusnacht

Herhaaldelijk wordt deze vraag gesteld. De Bartholomeusnacht, de bloedbruiloft, is een sensationele gebeurtenis, die toen en later een geweldige indruk gemaakt heeft, die ook van betekenis is voor onze geschiedenis, zodat het verhaal er van in de hogere klassen der lagere school verteld wordt. Men kent de geschiedenis. In Frankrijk bestreden twee partijen elkander op vinnige wijze: De Katholieken en de Hugenoten. De oorlog tussen hen brak uit in 1562; na korte tijd werd er vrede gesloten, doch de strijd laaide herhaaldelijk op. In 1570 scheen de strijd te luwen, er was weer vrede gesloten; de hoofden der partijen, aan de ene zijde Catharina de Medici en haar zoon Karel IX; ter andere zijde Hendrik van Navarre, Jeanne d'Albert en Gaspard de Coligny, kregen contact met elkaar. Het scheen, of er een vurige wens bij beide partijen was om tot een altijddurende overeenstemming te geraken. Vandaar een huwelijk: Hendrik van Navarre zou huwen met de dochter

van Catharina de Medici, met Margaretha van Valois. Ter gelegenheid daarvan waren duizenden Hugenoten naar Parijs gekomen.

Dat wekte de toorn van de vurige katholieken, van-

daar een samenzwering om de tegenpartij uit de weg te ruimen. De uitvoering daarvan leidde tot de massamoord in de nacht van 24 Augustus en de daaropvolgende dagen. —

Een van de hovelingen van de koning, Pierre de Bourdeilles, abt en heer van Brantôme schrijft in „Het Leven van Karel IX” het volgende: „Er wordt van verschillende zijden verteld, zodat men er niet aan twijfelen kan (dat de koning tegen de moord was)”; „maar voortgestuwd door de koningin en overtuigd door maarschalk De Retz, liet hij zich makkelijk overhalen en was toen vuriger dan allen, zodat, toen het spel aan de gang was en de dag aanbrak en hij het hoofd uit het venster van zijn kamer stak en hij enigen in de voorstad St. Germain zag wegvlugten, hij een haakbus nam en enige schoten mee afvuurde, maar tevergeefs, want de haakbus schoot zo ver niet.”

Men merkt het: Brantôme is niet verontwaardigd over het feit, hij vertelt het als een gewone zaak, voor hem is het een feit tussen andere feiten.

Ook Agrippa d'Aubigné deelt in zijn *Histoire universelle* hetzelfde feit mee. D'Aubigné was een geheel ander man dan Brantôme. Hij was een hartstochtelijk verdediger van de zaak der Hugenoten. In zijn *Algemene Geschiedenis* geeft hij een uitvoerig overzicht van de gebeurtenissen voor en tijdens de 24ste Augustus 1572. Hij vertelt, dat op het einde van de tweede dag, dus 26 Augustus, koning Karel IX, door zijn geweten aangeklaagd, tegen de zin van zijn raadgever bevel gaf om het moorden te staken. Toen dit bevel niet opgevolgd werd, liet hij brieven schrijven naar de gouverneur der provinciën, waarin hij de schuld van het bloedbad wierp op Hendrik de Guise en zijn vrienden, bevreesd voor de wraak der Hugenoten, die opgewekt was door de moordaanslag op de admiraal. De koning was van plan de moord op Gaspard de Coligny te straffen. Deze brieven werden ook naar Engeland, Duitsland en de Zwitserse kantons gezonden. D'Aubigné tekent er bij aan: „*deze brieven werden getekend door dezelfde hand, waarmee de vorst uit het venster van het Louvre op de wegvlugtende voorbijgangers schoot.*”

Nog een derde getuige wordt opgeroepen. Simon Goulard, Hugenoot als Agrippa d'Aubigné, schrijver van een martelaarsboek en van een werk ge-

ook mee?

Karel IX (1550-1574) koning van Frankrijk van 1563-1574

door DR J. C. VAN DER DOES

titeld: „Verhandeling over de toestand van Frankrijk onder Karel IX (1578).” Daarin heeft hij het over de graaf van Montgomery en zijn vrienden, allen protestanten. Dezen vertrouwden de toestand in de binnenstad niet, daarom hadden ze logies gezocht in de voorstad St. Germain. 's Nachts werden ze gewekt door het schieten, het gekerm en geschreeuw in Parijs. Zij wisten niet, wat er gebeurde. Ze vertrouwden zó op het woord van de koning, dat ze meenden, dat deze in gevaar was en door de hertog van Guise en zijn aanhang aangevallen werd in zijn kasteel het Louvre. Ze wilden hem gaan helpen, trokken daarom langs de Seine tot de plaats, waar aan de overzijde het Louvre lag, hoopten daar in boten te kunnen oversteken. Zij zagen toen de koning, die met een haakbus op hen schoot. Natuurlijk, dat zij in allerijl de vlucht namen.

Dit zijn de verklaringen van drie tijdgenoten. Voltaire, hoewel geen tijdgenoot, deelt in een noot (zang II van de Henriade) mee, dat maarschalk Tessé in zijn kindsheid een oude edelman gekend had, behorende tot de lijfwacht van Karel IX, die in gezelschap vertelde, dat hij — de edelman — voor de koning bij die gelegenheid de haakbus geladen had.

Het verhaal is in de zestiende en zeventiende eeuw voort blijven leven. In de achttiende eeuw is het gebruikt om het koningschap te ondermijnen; tijdens de revolutie is er door de vurige redenaars in de Nationale Vergadering en vooral door die van de Commune de aandacht op gevestigd. In een der vergaderingen van de Commune werd het besluit uitgevaardigd, dat voor het gedeelte van het Louvre, waar de kamer van Karel IX zich bevonden had, een galg zou opgericht worden, om de nagedachtenis der koningen te honen.

In de loop der negentiende eeuw is er, misschien ook wel uit reactie tegen de propaganda der revolutionairen en republikeinen, twijfel gerezen aan de echtheid van het verhaal. Deze grondde zich op de volgende overwegingen: De koning zou in de nacht van de moord niet in het Louvre geweest zijn, het venster, waaruit de koning geschoten had, is eerst na 1572 aangebracht, voor de koning zou het onmogelijk geweest zijn in de verwarring op het plein voor het kasteel de juiste personen te raken, bovendien, vooraanstaande geschiedschrijvers als

De bloedbruiloft, schilderij van Frans Dubois in het Museum Arland in Lausanne

De Thou vermelden het feit niet. D'Aubigné en Goulard waren Hugonoten. Brantôme was wel katholiek, maar aan zijn getuigenis werd weinig waarde gehecht, bovendien wordt er niet over geschreven in een in die tijd verschenen vlugschrift: „Doodsklok tegen de moordenaars in Frankrijk”.

Over deze bezwaren het volgende:

Dat niet alle auteurs van die tijd het feit

Catharina de Medici (1519-1589) moeder van Karel IX, de aanschijter van de moord op de Hugenoten

memoreerden, is niet een gevolg daarvan, dat het feit niet plaats greep, doch dat men er niet de waarde aan hechtte, die een later geslacht er aan zou

toekennen. In de nacht van 24 op 25 Augustus had een massamoord plaats, waarbij de slachtoffers op de gruwelijkste wijze, door verdrinking, onthoofding, door uit het raam geworpen te worden, gedood werden.

Het bloed stroomde over de straten, op enkele plaatsen lagen stapels lijken; bij dat afschuwelijk gebeuren valt een enkel schot van de koning weinig op. Immers uit het verhaal blijkt duidelijk, dat de koning niet herhaaldelijk, zonder ophouden op de slachtoffers gevuurd heeft. Het verhaal geeft duidelijk de tijd aan: zeven uur in de morgen; de plaats: het venster van zijn kamer; zijn slachtoffers: Montgomery en de zijnen. Dat dat schieten gevaar opleverde voor de katholieken, was uitgesloten: het was dag, de koning was een goed schutter, bovendien wist hij wie de Hugenoten waren, dezen droegen niet de witte band om de arm, het herkenningsteken van de samenzweerders. Een nauwkeurig onderzoek van de bouw van het Louvre in die tijd, heeft aan het licht gebracht, dat er zich zeker een venster bevond, vanwaar men naar de overzijde der Seine kon schieten. Ook staat het vast, dat het deel van het Louvre, dat op de gravures van de St. Bartholomeusnacht voorkomt, inderdaad in 1572 reeds bestond.

Van die gravures is de meest bekende het schilderij van Frans Dubois, dat zich in het museum Arland te Lausanne bevindt. Henri Bordier heeft van deze schilderij een uitvoerige beschrijving gegeven; de verschillende tonelen, die er op afgebeeld zijn, heeft hij getoetst aan de mededelingen van De Thou en hij constateert, dat dit schilderij een nauwkeurige vertolking is van de gebeurtenissen. Het staat wel vast, dat de schilder de bloedbruiloft in Parijs heeft meegemaakt en dat hij kans gezien heeft om aan de moord te ontkomen. Op dit schilderij ziet men uit een der vensters van het Louvre een persoon, de koning, schietende op de vluchtelingen aan de overzijde van de Seine.

Natuurlijk is de voorstelling op het schilderij niet beslissend voor het antwoord op de vraag of de koning al dan niet op de slachtoffers geschoten heeft. Het komt mij echter

voor dat mededelingen van Brantôme, d'Aubigné en Goulard voldoende zijn om de vraag bevestigend te beantwoorden.

Hendrik van Navarre (1553-1610) de latere koning Hendrik IV van Frankrijk, de Bruidegom tijdens de bloedbruiloft

**NIEUWE CURSUS
GEZINSVERZORGSTER**
FEBRUARI - AUGUSTUS 1955
GRATIS OPLEIDING
voor haar die minstens een jaar in het rampengebied gaat werken.

Inlichtingen: en aangifte bij de Interk. Commissie tot Opleiding van Gezinsverzorgsters, Beeklaan 389 - 's-Gravenhage

Gevraagd:
in 't Gooi, omgeving Valkeveen,
DAME VAN GOEDEN HUIZE,
middelbare leeft., pos. christ. beg., voor gezelschap, lichte huish. bezigh., event. lichte verpl. bij oude heer en dame. Huisknecht en werkster aanw. Zonder goede ref. onnodig te soll. Salaris nader overeen te komen. Brieven onder no. 132. n.v. Bussumse Boekhandel, Bussum.